

Levél és jelentés Szlovákiából

(A Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottságának újabb szövegei)

*A cseh polgárjogi mozgalom résztvevőinek
Prága*

Tisztelt Polgártársak! Barátaink!

Csehszlovákiában nehezen jutnak el az értesülések és gondolatok a keleti részekről a nyugati határig, s ezt nem csupán az ország elnyújtott alakja okozza, hanem az is, hogy nem egységesek a történelmi hagyományok. Közép-Csehországban igen kevesen tudják, hogy mi történik Délnyugat-Szlovákiában, és alig ismeri valaki Dél-Szlovákia 500 km hosszúságban húzódó területének problémáit. E terület kiterjedése csaknem 10 000 négyzetkilométer és az itt élő magyar lakosság — a második világháború hat évét kivéve — 1918 óta a Köztársasághoz tartozik. Közigazgatásilag az állam kezdettől fogva nagy szigorral csatolta ezt a vidéket az ország vérkeringésébe. De amikor a Csehszlovák Köztársaság sikeres korszakát élte, ezen a területen mégis alig látszódott nyoma a sikereknek. Amikor pedig főleg kudarcok és gazdasági bajok halmozódtak, ezek itt nyilvánultak meg leginkább. Igaz, hőskorában az osztályharc is ezen a területen tombolt a leghevesebben. Csakhogy a Köztársaság lakosságának négy százalékát — Szlovákia lakosságának 12 százalékát — kitevő magyar etnikumból felhangzó panaszkiáltásokat az elmúlt harminchárom év alatt elnyelte az elnyomó politikai rendszer labirintusa. Midőn 1963-ban a Duna kilépett medréből és elöntötte Dél-Szlovákia síkjának egy részét, az árvízi mentőosztagok főleg Csehországból származó tag-

jai nagy csodálkozással döbrentek rá, hogy olyan területre kerültek, ahol idegen nyelven beszélnek az emberek.

1968-ban, a kibontakozó demokrácia néhány hónapja alatt a magyar kisebbség megfontoltan, de határozottan lépett fel: a nemzetiségi kérdés megoldását követelte. Ennek a fellépésnek volt a következménye az 1968/144. számú nemzetiségi alkotmánytörvény. Csakhogy az azóta eltelt évtized alatt egyre magasabbra emelkednek a magyar nemzetiségi kérdés megoldását akadályozó, szinte áttörhetetlen falak. A magyar nemzetiség ügye, mely korábban országos hatáskörbe tartozott, átkerült Szlovákia egyre akaratosabb jogi fennhatósága alá. Így a nemzetiség valószínűségi helyzetét elködösítő látszatintézkedések leple mögött az utóbbi időben teljesen ellenőrizhetetlenül garázdálkodnak — még hozzá hivatalos támogatással — a nemzetiségi jogok megsemmisítésére törő elemek. A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a nemzetiségi kérdés megoldásához csak országos szinten lehet hozzájárítani. Nem lehet átruházni a rendezés jogát egy szűkebb terület vezetésére, már csak azért sem, mert ez a probléma együtt született a Csehszlovák Köztársasággal.

1968 után, az ún. konszolidációs időszakban szocializmus-ellenesnek, jobboldalinak és nacionalistának bélyegezték s félreállították a magyar kisebbségnek a demokrácia és a kisebbségek emberi jogai mellett elkötelezett vezetőit. Azóta csupán Dr. Janics Kálmán, volt jolsvai körorvos — jelenleg nyugdíjas és raktárnok — térképezi folyamatosan a nemzetiség helyzetének alakulását és publikálja észrevételeit. Nagy bátorság kellett ehhez, és nem kisebb ahhoz is, hogy nyilvánosan tiltakozzék a Charta '77 aláíróit rágalmozó propagandahadjárat ellen. De ő vállalta a kiállítás következményeit. Vállalta a csehszlovákiai magyar nemzetiség 1945 és 1948 közötti meghurcolásáról írt dokumentumkönyvének külföldi kiadását: a könyv 1979 végén jelent meg Münchenben, egyelőre csak magyarul. Janics Kálmán jelenleg a legtöbbet üldözött csehszlovákiai magyar. Csakhogy ma már nincs egyedül, mert az évtized közepétől, igaz szervezetlenül, de mind gyakrabban és erőteljesebben megnyilvánult a magyarok körében az elégedetlenség az egyre tarthatatlanabb bel-

politikai állapotokkal. Ez vezetett 1978-ban a magyar kisebbség átgondolt demokratikus programon alapuló ellenzékének kialakulásához és a Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottságának megalapításához.

Tisztelt Polgártársak! Barátaink!

A mellékelt beszámolóban összefoglaltuk az ország jelenlegi belpolitikájáról és a nemzetiségi politikáról alkotott véleményünket, valamint a csehszlovákiai magyar kisebbség múltbeli és mai helyzetének néhány jellemző tényét. Szeretnénk, ha megismernék és lehetőség szerint megvitatnák álláspontunkat. A vita eredményei igen tanulságosak lennének számunkra. De nem titkoljuk azt a távolabbi reményünket sem, hogy helyzetünket megismerve — a közös elvek alapján — magukévá teszik ügyünket.

Kelt 1979. novemberében.

Üdvözlettel

*a Csehszlovákiai Magyar Kisebbség
Jogvédő Bizottsága*

A Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottságának a cseh polgárjogi mozgalom résztvevői számára készült beszámolója

Közép-Európa nemzeteinek történelme több ízben alakult úgy, hogy a magyar sikerek cseh vereséget jelentettek, vagy a cseh törekvések a magyar érdekek ellenében érvényesültek. Viszont számon tarthatjuk azokat az alkalmakat is, amikor a szolidaritás terén találkoztak csehek

és magyarok. Ám ezek a kézfogások sajnos soha nem befolyásolták a két nemzet hivatalos kapcsolatát. Az utolsó száz év folyamán a magyar és a cseh, később csehszlovák érdekek szerencsétlen módon végzetes ellentétbe kerültek. Egyebek között ennek lett a következménye, hogy ma is közel háromnegyed milliós magyar kisebbség él Csehszlovákiában, egységes etnikumban a csehszlovák-magyar határ mentén, 13 járás 550 községében, valamint Pozsonyban és Kassán.

A csehszlovák-magyar kapcsolatok hatvan éve alatt éppen ennek a kisebbségnek a létezése adott okot a sok súrlódásra és összeütközésre. Így van ez ma is, amikor már nem Nagy-Magyarország restaurációjának lázálma korbácsolja fel az indulatokat, hanem a magyar nemzeti kisebbség valóságos politikai, jogi, kulturális és társadalmi helyzete. A csehszlovákiai magyarok helyzete ugyanis az országban 1968 után kialakult állapotok következtében eddig soha nem tapasztalt mélypontra süllyedt. Az egész csehszlovák társadalom deformálódásának megnyilvánulása ez, jól mutatja a jogi és alkotmányos biztonság teljes megrendülését s az európai ideáloktól való vészes távolodást.

Visszatekintve a múltra, helytelen volna még ma is úgy értékelni 1938 őszének eseményeit, hogy az egész itteni magyarság Csehszlovákia ádáz ellensége volt — habár voltak ilyenek is. 1938-ban elsősorban egy nemzet együvé tartozásának óhaja nyilvánult meg. Nincs mit csodálkozni ezen, hiszen a polgári demokrácia sem volt képes megteremteni az egyenlőség jogi, politikai és gazdasági feltételeit a kisebbség számára, noha általában demokratikusabb életfeltételeket biztosított, mint az akkori Magyarország. Így az 1938-as tragédiához Csehszlovákia maga is hozzájárult. A magyarok hibája és tévedése az volt, hogy szinte gondolkodás nélkül, csak a maguk javára használták ki az akkori politikai helyzetet, s teljességgel képtelenek voltak a szélesebb összefüggések felismerésére.

1945-ben a csehszlovák (szlovák) revans volt a válasz 1938-ra. A fasizmus lélektorzító korszakából fakadó indulatok a magyar kisebbség kulturális, sőt fizikai felszá-

molására törtek. A Moszkvában szerkesztett Kassai Kormányprogram jogi formában fejezte ki ezeket az indulatokat, s igen kegyetlen következményekkel: ötéves teljes jogfosztottságot és kiszolgáltatottságot mért a magyarokra. Több mint hetvenezret kitelepítettek az országból, több mint negyvenezret katonai erőszakkal a Szudéta-vidékre telepítettek. Közel ezerre becsülhető azoknak a száma, akik elpusztultak az atrocitások következtében: a marhavagonokban meghalt gyermekeké és öregeké, s azoké, akiket helyben kivégeztek, mert ellenállást tanúsítottak. Az üldözések és különböző megfélemlítések következtében több mint 300 000 magyar kényszerült megtagadni nemzetiségét. Az üldözöttek főleg a magyar polgárság és parasztság soraiból, valamint a magyar vagy magyarul beszélő zsidók közül kerültek ki. Csak éppen a valóban büntetést érdemlőkre nem került sor, mert azok idejekorán elmenekültek. A közel öt éves időszakban kiállt borzalmak lélektani hatása lemérhetetlen s mind a mai napig béle van kódolva a magyar kisebbség magatartási programjába.

Sajnos, mielőtt még kezdetét vehette volna valamilyen demokratikus fejlődés, mely tisztázta volna a vitás kérdéseket és begyógyíthatta volna a sebeket, 1948-ban megdermedt a csehszlovák társadalom kibontakozásának folyamata. Igaz, az 1948-as fordulat meghozta a magyarok kitelepítésének végét is. Ám a magyar kérdésben éppen az a Csehszlovák Kommunista Párt foglalta el a legnegatívabb álláspontot, amely most teljesen magához ragadta a hatalmat. Így a kommunisták hatalomátvétele nem a megoldás lehetőségét hozta magával, hanem a nem-szláv nemzetiségek számára — a társadalom valóságos érdekeinek elferdítésével — konzerválta az 1945 és 1948 között kialakult erőviszonyokat.

A CSKP 1945 utáni nemzetiségi politikája Sztálin támogatását élvezte. És 1949 után, a perek időszakában szintén Sztálin szentesítésével börtönözték be és végezték ki a « burzsoá nacionalistának » minősített csehszlovák pártvezetőket. Ott voltak közöttük a CSKP korábbi nemzetiségi politikáját kialakító vezetők is, főleg szlovákok. Természetesen nem a magyar nemzetiség ellen elkövetett

bűnök miatt kerültek a vádlottak padjára, valószínű azonban, hogy az '50-es évek nemzetiségi politikája mégis a perek következtében vált ingadozóvá. Mindenesetre az engedmények és megszorítások sorozatosan váltogatták egymást. Csak az ötvenes évek végére erősödnek meg a nacionalizmus új hajtásai a párt szlovákiai ágán. Az új generáció — az ötvenes évek elején félreállított szlovák vezetők emlékét melengetve szívében — eltökélte, hogy minden lehető alkalmat megragad a Kassai Kormányprogram érvényrejuttatására, vagyis a csehszlovák föderáció megteremtésére és Szlovákiának a magyaroktól való megtisztítására. A két cél eléréséhez azonban különböző feltételek kellettek: a föderáció csak demokratikus körülmények között jöhet létre, a magyar etnikum felszámolása pedig csak embertelen diktatúrában, az alapvető emberi jogok semmibe vételével valósítható meg.

A hatvanas évek közepén nagyjából egy időben jelentkeztek Csehországban és Szlovákiában a megmerevedett társadalmi szerkezet és politikai rendszer abroncsait fészegető mozgások. Csakhogy míg Csehországban ezek a mozgások a struktúrára irányuló társadalmi bírálatot ébresztették föl, addig Szlovákiában — a struktúra megváltoztatásának mellőzésével — csupán a cseh-szlovák viszony rendezése került napirendre. Ez választóvonalat jelentett az országban 1968-ban, s meghatározólag hatott az 1968 után kialakult helyzetre is. Szlovákiában már tulajdonképpen 1968 első felében megbukott a demokratikus ellenzéknek az a kis csoportja, amelynek jelszava — « előbb demokráciát aztán föderációt » — valóban politikai érettségről tanúskodott. Ez a csoport csupán egy-két hónapra jutott ismét szóhoz az augusztust követő megrázkódtatás nyomán.

1969 tavaszán a párt legfelsőbb vezetése Szlovákiából Prágába költözött, hogy átvegye az ország politikai irányítását. Feladata a cseh demokratikus ellenzék teljes felszámolása volt. De nemzeti tétje is volt e küldetésnek: a szlovákok államjogi és gazdasági helyzetének megerősítése. Ebből válik érthetővé, hogy miért nincs szlovák polgárjogi mozgalom. De így értjük meg azt is, hogy miért fokozódott az elmúlt tíz évben a magyar kisebbség

elnyomása. És azt is, hogy miért szimpatizáltak 1968-ban a csehszlovákiai magyarok inkább a társadalmi és politikai struktúra megváltoztatását szorgalmazó cseh törekvésekkel.

A magyar kisebbségnek ez az orientációja annyira erős volt, hogy még 1968 augusztusa után is a demokratikus rendezéstől remélték a nemzetiségi kérdés megoldását, és nem a szovjet csapatok jelenlétét igyekeztek kihasználni. Természetesen a magyar kisebbségnek azok a képviselői, akik kifejezésre juttatták ezt az orientációt, az 1968 utáni időszakban mind elbuktak. A csehszlovákiai magyarokat ismét kollektíve a társadalom perifériájára szorították. Az egyedüli magyar tömegszervezetet, a CSEMADOK-ot (Csehszlovákiai Magyarok Kulturális Szövetsége) kizárták a Nemzeti Frontból, ezen kívül pedig nem lehetséges résztvenni a politikai életben.

A Csehszlovák Nemzetgyűlés által 1968. október 27-én megszavazott 143. számú föderációs alkotmánytörvény Csehszlovákiát oly módon osztotta két államjogi egységre, hogy — mint kísérőlevelünkben már említettük — a magyar nemzetiségi kérdés Szlovákia belügye lett. Ennek következtében a nemzetiségi politika az 1945-1948-as időszak hagyományaihoz tért vissza. Célja nem más, mint a magyar nemzetiség végleges felszámolása Csehszlovákia területén.

A belpolitikai viszonyok és a nemzetiségi politika rövid áttekintése után nézzük meg egy kicsit közelebbről, hogyan alakult a csehszlovákiai magyar kisebbség helyzete 1968-ig és utána?

A Statisztikai Hivatal közleménye szerint 1978-ban 604 000 magyar nemzetiségű állampolgár élt a Köztársaság területén. Ez a szám nagyjából azonos az 1930. évi népszámlálás által kimutatottal (természetesen csak a mai Szlovákia területére vonatkozó adatokat véve figyelembe). A közel négy évtizedes időszak természetes szaporulatát elsősorban az 1945 és 1948 közötti időszak már említett eseményei vitték el. Jellemző a magyar lakosság nemzetiségéhez való ragaszkodására, hogy az erőszakkal « reszlovakizálásra » kényszerítettek jelentős része később újra ma-

gyarnak vallotta magát. Az 1950-ben készített hivatalos előrebecsléshez képest az 1961. évi népszámlálás 120 000-rel több magyart talál.

1948-1949-re a szlovákiai magyarságot megfosztották a nemzetiségi létezés úgyszólván minden intézményi és társadalmi feltételétől. Nem voltak többé szervezetei, nem voltak iskolái. Középosztályát és értelmiségét kitelepítették, szétszórták, megfosztották a hivatásgyakorlás lehetőségétől. A magyar városok ipara visszafejlődött, lakóik elszegényedtek és állandó rettegésben éltek, a munkásság nemzetiségi hovatartozása miatt, a polgárság az élesedő osztályharc miatt is.

A gazdaságilag aktív magyar lakosság 50 százaléka azonban a mezőgazdaságban dolgozik akkoriban. A falvakban is súlyos pusztítás ment végbe a jogfosztottság éveiben. Mégis, a magyar nemzetiség utolsó biztosnak látszó alapja a falvak homogén magyar etnikuma és többé-kevésbé érintetlen társadalmi struktúrája volt. Ez az alap ingott meg a szövetkezetesítéssel. Hatalmas tömegű munkaerő szorult ki a mezőgazdaságból. A faljukban megélhetést nem találó parasztokból lakóhelyüktől távol dolgozó — többnyire csak hetenként-kéthetenként hazalátogató — szakképzetlen munkások lettek. Ez az átalakulás kikezdte a faluközösség makrostruktúráját, s a családfők távollétében a családi kötelékek is megbomlottak, bomlásnak indult a mikrostruktúra is.

1960-ig nem fejlődött semmit Dél-Szlovákia ipara. Ezután indult némi iparosítás, ám ez mindenekelőtt azt vonta maga után, hogy a szlovák polgárosodás erősödött az őslakos elem rovására, mert a szakképzett munkásokat és a műszaki személyzetet az ország más területéről toborozták. Minden módon akadályozták a magyar nyelvű szakmunkásképzést. A párkányi (Sturovo) Cellulóz- és Papírgyár szakmunkásképző iskolájában például azzal a szóbeli utasítással szüntette be a magyarnyelvű oktatást a besztercebányai (Banska Bystrica) vezérigazgatóság, hogy az ő feladatuk Dél-Szlovákia szlovákosítása. Egy vajáni (Vojany) szakmunkásképzőben pedig megtiltották a magyar növedékeknek, hogy anyanyelvükön beszélgessenek

egymás között az óraközi szünetekben, akárcsak Franco idejében Katalónia iskoláiban.

Az ipartelepítés gyakoribb esete az, hogy a magyar etnikai terület peremén vagy a szélétől egy kicsit távolabb létesítik az új ipari központokat, s így ezek alig vagy egyáltalán nem fejlesztik a terület gazdasági struktúráját. A beruházások nagyságának ismeretében még világosabbá válik a törekvés értelme. A föderációs alkotmánytörvény egyik cikkelye kimondja, hogy be kell hozni Szlovákia gazdasági lemaradását Csehországgal szemben. Ennek következtében Szlovákiában 20 százalékkal magasabb az egy főre eső évi beruházás, mint ugyanakkor Csehországban. Viszont, például a két legnagyobb magyarok lakta járásban (Komárom — Komarno, Dunaszerdahely — Dunajska Streda) az egy főre eső beruházás szintje csupán 25 százalékat teszi ki a szlovákiai átlagnak. A tizenhárom vegyes lakosságú magyar járás is csak az illető kerület beruházási szintjének feléig ér el, s a járások magyarok által lakott területeire még kevesebb jut. Az ipartelepítési és az egyéb területfejlesztési mutatók alapján úgy becsüljük, hogy a magyar etnikai terület egy lakosára 70-75 százalékkal kevesebb beruházás esik, mint a szlovákiai átlag. Meg kell jegyezni, hogy az ukrán etnikum helyzete is hasonló.

Tehát Szlovákiában az állami költségvetés beruházásokra fordított részét nemzetiségi szempontok alapján osztják el: az etnikai határ vonja meg a kedvezményben részesülő és a hátrányosan megkülönböztetett területek közötti választóvonalat. Ennek következtében ma is a nemzetiségi területekről kerülnek ki azok a tömegek, amelyek lakóhelyüktől távol kénytelenek munkát vállalni. Nem ritka az olyan vidék, ahonnan a gazdaságilag aktív magyarok 30-40 százaléka kényszerül más járásban munkát keresni. Gyakori eset, hogy valaki 100-150 kilométert utazik otthona és munkahelye között. Ennek a következménye az is, hogy Dél-Szlovákiában viszonylag magas a rejtett munkanélküliség: a produktív korú nőknek csupán 35 százaléka talál állandó munkahelyet. Az utóbbi időben létesítettek néhány kisebb üzemet a magyarok lakta vidéken, ám ezekben igen alacsonyak a bérek, átlagban 1600

KCs körül mozognak. A somorjai (Samorinska — Pozsonytól 20 kilométerre) varrodában egy férfinadrág elkészítéséért 9 KCs bruttó bért fizetnek. Ezért föl kell varrni a cégjelzést is, amelyen a munkamegosztás jellegére utaló felirat olvasható: Made in German Democratic Republic.

A magyar etnikai terület a havi munkabérek alapján az ország legrosszabb jövedelmi zónája. Mégsem mondhatjuk, hogy az egész vidékre a szegénység nyomja rá a bélyegét. A fólia-alatti zöldségtermelés elterjedése ugyanis az elmúlt évtizedben sokhelyütt viszonylag magas mellékjövedelmet biztosít a családoknak. Hátránya viszont ennek a tevékenységnek, hogy leköti a teljes szabadidőt. A zöldségtermesztéssel foglalkozó falusiak jómódú rabszolgává válnak: nem tudják értelmesen felhasználni a megtermelt értéket. Viszont a magyar etnikai terület mezőgazdasági szempontból kevésbé előnyös részei magukon viselik az elszegényedés összes jegyeit.

A szakképzetlen magyar munkások nagy része az építőiparban dolgozik. Nekik legalább magasabb a keresetük, mint a többi képzés nélküli munkásnak, bár az is sokba kerül, hogy otthonuktól távol élnek. A gyári betanított munkások már alacsonyabb fizetési kategóriába tartoznak. Átlagbérük több száz koronával is elmarad az országos szint mögött, s közvetlenül tapasztalják a nemzetiségi elnyomás megnyilvánulásait. Több gyárban megtiltották a magyar nyelv használatát. Például a Vágsellyei (Duslo Salo) Nitrogénművekben, a Vajáni Hőerőműben és egy vajáni cipőgyárban; ebben a cipőgyárban pénzbüntetéssel sújtják a tilalom megszegőit. A kereskedelemben, az adminisztrációban vagy a műszakiak között dolgozó magyarok pedig a környezet nyomására nem merik használni anyanyelvüket, még magánbeszélgetésekben sem. A pozsonyi Figaro Csokoládégyár egyik villanyszerelője panaszkolta, hogy munkatársai megfenyegették: ha nem iratja át gyerekeit szlovák iskolába, kiverik munkahelyéről. Azóta nem meri bevallani, hogy mindkét gyereke magyar iskolába jár.

A hátrányos megkülönböztetés másik fő területe a gazdaságpolitika mellett a nemzetiségi iskolaügy.

Az ötvenes évek elején újból létrejött magyar iskolahá-

lózat nem fejlődött, sőt a hatvanas évek végétől kezdve inkább visszafejlődött. Sok iskolát bezártak, csökkent az osztályok száma s ennek megfelelően a diákok száma is. A hatvanas évek végén pedig megindult a magyar iskolák elsorvasztásának az a folyamata, amit már régen óhajtott a hivatalos szlovák politika. A folyamat 1977-ben érkezett első csúcspontjához, ekkor beszüntették a magyar pedagógusképzést. (A nyitrai (Nitra) Pedagógiai Fakultás azelőtt évente kb. ötven diplomás tanítót bocsájtott a magyar alapiskolák rendelkezésére.)

A magyar nemzetiségű iskolaköteleseknek ma már több mint húsz százaléka nem magyar alapiskolába iratkozik. Ennek legfőbb oka az iskolák megszüntetése vagy szinte elérhetetlen távolsága a lakóhelytől. A második helyen, minden egyéb okot hátrább szorítva, a szülőknek a háború utáni évekből magukkal hozott vagy friss élményként szerzett félelme áll. Gyakran találkozni azonban azzal is, hogy a szülők nem képesek felismerni a rendszeres és teljes anyanyelvi alapképzés fontosságát az iskolai előmenetel és a gyermek lelki fejlődése szempontjából.

Az 1979/1980-as tanévben a magyar nemzetiségű tizenötévesek 22 százalékának van csupán reménye arra, hogy szakközépiskolai vagy gimnáziumi érettségit szerezzen, s e számításnál figyelembe vesszük a szlovák középiskolába kerülőket is (egész Szlovákiában ez 40 százalékra rúg). A 22 százalék felülmúlja a hetvenes évek átlagát. A javulás feltehetőleg a magyar lakosság feszült hangulatának csillapítására szolgál.

Főiskolai vagy egyetemi oklevél megszerzésére évente legfeljebb 500 magyar fiatalnak nyílik esélye. Ez a megfelelő korosztály 7 százaléka (egész Szlovákiában 16 százalék volt az arány 1979-ben). Az egyetemet és főiskolát végzettek 0,8-0,9 százalékát teszik ki a csehszlovákiai magyarok összlétszámának, s a magyar nemzetiség ezzel csaknem négyszeres elmaradásban van a szlovákhöz képest. A leginkább éppen a társadalmi státus szempontjából előnyben részesített szakokon mutatkozik hiány magyar diplomásokban. Nem lévén protekciójuk, a magyarok sokkal nehezebben jutnak be az orvosi karra vagy a művészeti akadémiákra. Sok esetet ismerünk, amikor számos si-

kertelen próbálkozás után, Prágában első nekifutásra felvételt nyert a már csaknem kedvét vesztett magyar fiatal. Csakhogy a szlovákiai magyarok csehországi egyetemi képzése elé 1969 óta egyre több hivatalos akadályt gördítenek, éppen a föderációval összefüggő rendelkezések miatt.

Az elmúlt három évtized legnagyobb arányú kísérlete a magyar iskolarendszer aláásására 1977-ben indult meg. A Szlovák Kommunista Párt Központi Bizottságának kulturális osztálya és a szlovák Oktatási Minisztérium a következő tervet dolgozta ki: az alapiskolák ötödik osztályától kezdve szlovák nyelven tanítanak a természettudományi tárgyakat, az idegen nyelveket, a testnevelést, a polgári nevelést és a választott tárgyakat; a szakiskolákban az összes szaktantárgyat szlovákul adnák elő; az amúgyis elégtelen magyar nyelvű szakmunkásképzés pedig gyakorlatilag megszűnne. Magyarul csupán a magyar nyelvtan és irodalom, a történelem és a földrajz tanítása folya. Ez azt jelentené, hogy pl. egy magyar tanítási nyelvűnek nevezett iskolában mindössze a heti óraszám 15-25 százalékában folya magyarul az oktatás.

A tervet egyelőre nem sikerült megvalósítani, mert erős ellenállást váltott ki a magyar kisebbség köreiben. De a most bevezetésre kerülő általános érvényű iskolareformot szintén a magyar iskolák számának csökkentésére használják ki. A legújabb irányelv szerint egy járás területén csak egyetlen magyar gimnázium működhet.

A magyar kisebbség mai megszorult helyzetében a nemzetiségi jogokért folytatott harc már a legelemibb állampolgári jogok megvédelmzésére irányul. Anyanyelvünk szabad használatáért kell harcolnunk, az anyanyelvi művelődés, az anyanyelvi iskolázás lehetőségéért s a gazdasági és politikai életben való teljes jogú részvételért. Az 1968/144. számú nemzetiségi alkotmánytörvény elvileg megadja ugyan ezeket a jogokat, de az elmúlt tizenegy évben nem alkották meg az alkotmány végrehajtására szolgáló törvényeket és rendeleteket; Szlovákia területén a gyakorlat inkább érvénytelenítette az alkotmánytörvényt.

Az alkotmányban lefektetett jogok gyakorlati megvalósulásának érdekében kezdett formálódni a csehszlovákiai magyar kisebbség jogvédelmi mozgalma a hetvenes évek

vége felé. 1978-ban megalakult a Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága. A Bizottság 1979 januárjában adta közre első nyilatkozatát, amelyben az iskolák védelmében lép föl. Az 1979 májusi emlékirat pedig teljes szélességben tárgyalja a nemzetiség helyzetének alapvető kérdéseit.

E fellépések hatására a Köztársaság elnöke személyes rendeletet adott ki. Ám ebben nem a nemzetiségi politika felülvizsgálására szólítja fel a szlovák államhatalmi szerveket, hanem parancsot ad a szlovák belügyminisztériumnak a véleménynyilvánító csoportok azonnali felszámolására. Az államvédelmi titkosrendőrség több mint száz alkalommal avatkozott közbe. Kihallgatásokat, házkutatásokat végzett; telefonbeszélgetéseket és magánlakásokat hallgatott le; többeket rendszeresen követtek; útleveleket vontak be; írásbeli és szóbeli figyelmeztetéseket osztogattak; egy bizonyítható esetben fizikai bántalmazásra is sor került. Hozzávetőleg 50 magyar értelmiségit hurcoltak meg 1979 szeptemberéig.

A Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága a csehszlovákiai polgárjogi mozgalom új, önálló hajtása. Sorsa közös a hasonló mozgalmakkal, és vállalja is a közösséget velük. Létrejöttét részben az általános politikai viszonyok, részben pedig a sajátosan szlovákiai kisebbségellenes intézkedések magyarázzák. A Bizottság a magyarok sérelmeinek orvoslását elsősorban a demokrácia elveinek érvényre juttatásától várja, mert meggyőződése, hogy valódi demokrácia és a kisebbségi jogok elválaszthatatlanok egymástól. Ugyancsak a demokráciától várja a csehszlovákiai társadalom többi visszasságának kijavítását is, ezért érzi úgy, hogy a demokráciáért folytatott küzdelem közös ügye a Köztársaság minden polgárának, minden nemzetiségének. A demokrácia elvei azonosak Prágában és Komáromban, s közös az érdek is, hogy megvalósuljanak.

Az emberi jogokra vonatkozó nemzetközi megállapodások és a csehszlovákiai magyar kisebbség helyzete

Az alábbi jelentést a Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága (lásd az előző szöveget) készítette 1980 februárjában azzal a céllal, hogy eljuttassa Csehszlovákia állami és politikai vezetőin kívül:

— az 1975-ben Helsinkiben rendezett Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet néhány magas résztvevőjéhez;

— Rómába, az Apostoli Szentszékhez;

— az Egyesült Nemzetek Szervezete Emberi Jogok Bizottságához;

— az UNESCO illetékes szerveihez;

— valamint a Londonban székelő Kisebbségi Jogi Bizottsághoz (Minority Right Group).

A jelentéshez fűzött kísérő levelében a Bizottság megállapítja, hogy:

A) *A Csehszlovák Szocialista Köztársaság politikája a magyar nemzetiséggel szemben több ponton megsérti az érvényes nemzetközi megállapodásokat:*

— *a Csehszlovák Szocialista Köztársaságban hatályban vannak olyan törvények, melyeket A faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöbölésére vonatkozó 1965. évi nemzetközi egyezmény 2. cikkének (1c) bekezdése alapján vissza kellett volna vonni;*

— *a magyar nemzetiségű állampolgárok egyesülési jogának korlátozása sérti A polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya 22. cikkének (1) bekezdésében foglaltakat;*

- a magyar nyelv használatának korlátozása sérti A polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmányának 27. cikkében foglaltakat;
 - a csehszlovák állam nem teljesíti az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Záróokmánya « Kulturális együttműködés és csere » című fejezetének utolsó bekezdésében és az « Együttműködés és cserek az oktatás területén » című fejezet utolsó bekezdésében foglaltakat.
- B) A csehszlovák állam nemzetiségi politikája több lényeges kérdésben ellenkezik az érvényes nemzetközi megállapodások szellemével:
- a csehszlovák állam és elsősorban a Szlovák Szocialista Köztársaság olyan gazdasági és oktatási politikát folytat a magyarok által lakott területen, mely ellenkezik A gazdasági, szociális és kulturális jogok egyeségokmányának szellemével;
 - a csehszlovák állam és elsősorban a Szlovák Szocialista Köztársaság oktatási politikája, mindenekelőtt a magyar oktatási nyelv használatának erőszakos — a szülők szándéka ellenére történő — korlátozása nem egyeztethető össze Az oktatásban alkalmazott megkülönböztetés elleni küzdelemre vonatkozó egyezmény 4. cikkének (a) bekezdése és az 5. cikk (1c) bekezdésében foglaltakkal;
 - a csehszlovák állam és elsősorban a Szlovák Szocialista Köztársaság óvodai és iskolai politikája nem felel meg A gyermek jogaira vonatkozó 1959. évi nyilatkozat 2. elvének.
- A fentiek alapján a Bizottság megállapítja, hogy a csehszlovák állam nem teljesíti az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Záróokmánya « Az európai biztonsággal összefüggő kérdések » című fejezetének VII. pontjában vállalt kötelezettségét.

Az alábbiakban következik a Jelentés teljes szövege:

*

A csehszlovák Statisztikai Hivatal jelentése szerint 1978 végén 604 000 magyar élt a Köztársaság területén. Figyelemreméltó, hogy ez a szám nagyjából azonos az 1930. évi népszámlálás által kimutatottal (természetesen csak a mai Szlovákia területére vonatkozó adatokat véve figyelembe). A közel négy évtizedes időszak természetes szaporulatát elsősorban az 1945 és 1948 közötti időszak eseményei vitték el. Egyrészt az erőszakos áttelepítés Magyarországra, ez 74 000 embert érintett. Másrészt az ú.n. reszlovakizálás. Ez azt jelentette, hogy választás elé állították a magyarokat: vagy szlováknak nyilvánítják magukat, vagy kitelepítik őket. A reszlovakizálás 327 000 magyart érintett. Jelentős részük azonban az ötvenes-hatvanas évek folyamán újból visszatért eredeti nemzetiségéhez. Jellemző a reszlovakizálás során alkalmazott erőszak mértékére, hogy még az 1970. évi népszámlálás is 52 000 magyar anyanyelvű szlovákot mutat ki, s jellemző a magyar lakosság ellenállására, nemzetiségéhez való ragaszkodására, hogy az 1950-ben készített hivatalos előrebecsléshez képest az 1961. évi népszámlálás 120 000-el több magyar nemzetiségű állampolgárt talál. A kitelepítés és a reszlovakizálás a csehszlovákiai magyarság két nagy történelmi sérelme, emléküik elevenen él az egész népben.

A Csehszlovák Szocialista Köztársaság 1968. október 27-én elfogadott új alkotmánya első ízben biztosítja a Csehszlovákiában élő nemzetiségek néhány elemi jogát: az anyanyelvi oktatás, a saját kulturális élet és a korlátozott hivatali nyelvhasználat jogát. Azonban a Tt. 1960/100., az 1968/143. és az 1968/144. számú alkotmánytörvény különbséget tesz egyfelől a két államalkotó nemzet — a cseh és a szlovák —, másfelől a nemzetiségek között. A Tt. 1960/100. számú alkotmánytörvény 6. szakasza, továbbá a Tt. 1968/143. számú alkotmánytörvény előszava és 1. szakasza átmenti az 1945. április 5-én meghirdetett Kassai Kormányprogramnak azt az antidemokratikus elgondolását, amely szerint a két szláv nemzetnek a csehszlovák nemzetiségek rovására kell egyenjogúságot biztosítani. Ez sérti a *faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöbölésére vonatkozó nemzetközi egyezményt*. Az egyezmény 1. cikkének (1) szakasza szerint

« faji megkülönböztetés »-nek kell tekinteni « a nemzeti-ségi vagy etnikai származás » alapján történő diszkriminációt is. A 2. cikk (1c) bekezdése szerint a részes államok hatálytalanítanak minden olyan szabályt, « amelynek eredménye bármilyen téren a faji megkülönböztetés megteremtése vagy állandósítása ».

Ennek ellenére Csehszlovákiában ma is érvényben vannak olyan törvények, melyek hátrányosan megkülönböztetik a magyar nemzetiségű állampolgárokat: pl. az ország határain kívül alakult csehszlovák hadsereg tagjairól és a nemzeti felszabadító harc más résztvevőiről szóló Tt. 1964/255. számú törvény. E törvény alapján különféle előnyökben — nyugdíj-kiegészítés, stb. — részesülnek az ellenállási harc résztvevői, illetve azok hátramaradottjai. A törvény azonban nem vonatkozik a magyar és német nemzetiségű ellenállókra. Ami főleg azokat a magyar nemzetiségű csehszlovák állampolgárokat sújtja, akik a második világháború idején Magyarországhoz visszacsatolt területen éltek; számosan közülük szovjet partizánalakulatok kötelékében harcoltak. A törvény azokat a magyar és német nemzetiségű személyeket is kizárja a kedvezményekből, akik 1936 és 1939 között a köztársaságiak oldalán harcoltak a spanyol polgárháborúban.

A csehszlovák állam és elsősorban a Szlovák Szocialista Köztársaság gazdasági politikája diszkriminációs jellegű: a magyarok által lakott csaknem 10 000 négyzetkilométer kiterjedésű délszlovákiai terület az ország egyik legelmaradottabb gazdasági övezete, a kormány azonban nem törekszik a fejlesztésére. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy az itt élő lakosság számára nincs biztosítva a munkához való jog. *A gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya* az egyénekre vonatkozóan kötelezi a részes államokat a munkához való jog biztosítására; nem tartalmaz kötelezettséget az elmaradott területek fejlesztésének vonatkozásában. De egy terület tudatos — nemzetiségi politikai megfontolásból történő — elmaradottságba taszítása ellentétes az Egyezségokmány szellemével. A 2. cikk (2) bekezdése « nyelvre, (...) nemzeti (...) származásra » való tekintet nélkül követeli meg az Egyezségokmányban foglalt jogok gyakorlását.

A magyarok lakta terület — a havi átlagkeresetek alapján — Csehszlovákia legrosszabb jövedelmi zónája. Kevés a munkaalkalom. A keresőképes korú lakosság közel 40 százaléka kénytelen átmenetileg vagy végleg elhagyni az övezetet, hogy más területen keressen megélhetést; keresőképes korú nőknek csupán 30 százaléka talál munkát ezen a területen. Az állami költségvetés beruházásra fordított részéből mégis 70-75 százalékkal kevesebb jut egy főre itt, mint Szlovákia többi részében.

A csehszlovák állam és elsősorban a Szlovák Szocialista Köztársaság oktatási politikája még szembetűnőbben diszkriminációs jellegű. *Az oktatásban alkalmazott megkülönböztetés elleni küzdelemre vonatkozó egyezmény* 5. cikkének (1c) pontja csak magániskolák fenntartására ad jogot a nemzeti kisebbségeknek, Csehszlovákiában azonban nem engedélyeznek magániskolákat. Ilyen körülmények között — tekintettel a 4. cikk (a) bekezdésére — az államra hárul a magyar iskolák fenntartásának kötelezettsége. Ennek ellenére a Szlovák Szocialista Köztársaság oktatási politikája a magyar oktatási nyelvű iskolák felszámolására és általában a magyar oktatási nyelv teljes kiszorítására törekszik. E törekvés megvalósítása során a hatóságok figyelmen kívül hagyják a magyar nemzetiségű szülők kifejezett akaratát, illetve nyomást gyakorolnak rájuk avégett, hogy gyermekeiket szlovák iskolákba küldjék. A magyar gyermekek számára ez a helyzet nemcsak az iskolai előmenetelben jelent hátrányt, hanem súlyos lelki sérelmet is okoz; még nagyobb fokú a pszichológiai veszélyeztettség a bölcsődékben és az óvodákban. A csehszlovák állam és különösen a Szlovák Szocialista Köztársaság nem teljesíti *A gyermek jogaira vonatkozó 1959. évi nyilatkozat* 2. elvében foglaltakat. Az elv szerint: «A gyermek különleges védelmet élvez s jogi, valamint egyéb eszközökkel lehetőséget és alkalmat kap arra, hogy fizikailag, szellemileg, erkölcsileg, lelkileg és társadalmilag fejlődjen, egészséges és szokásos módon a szabadság és méltóság viszonyai között». A magyar anyanyelvű gyermekek hátrányai az oktatási rendszer magasabb szintjei felé haladva egyre növekszenek, s így maguk is okozójává válnak a magyarok lakta terület gazdasági elmaradottsá-

gának. Ez a terület szolgáltatja a legnagyobb arányban a szakképzetlen munkaerőt.

A hátrányos megkülönböztetés mindjárt a csecsemőkor után elkezdődik: egyáltalán nem léteznek magyar bölcsődék a szellemileg és lelkiileg éppen a legérzékenyebb korban lévő gyermekek számára. Az óvodákban is igen rossz a helyzet. 1978-ban a magyar nemzetiségű óvodások 27 százalékának nem volt lehetősége magyar nevelési nyelvű óvodába járni.

1950-től 1978-ig 233 magyar oktatási nyelvű általános iskolát szüntettek meg s több mint 20 százalékra emelkedett a nem saját anyanyelvén tanuló magyar iskolakötelesek száma. A Szlovák Szocialista Köztársaság oktatásügyi miniszterének rendeletei mesterségesen és erőszakosan határozzák meg a magyar és a szlovák iskolába járó diákok arányszámát. Például a dunaszerdahelyi járásban, ahol a lakosság 80 százaléka magyar nemzetiségű, 1 : 1 arányt állapít meg a miniszter; így a magyarok anyanyelvi képzésének lehetőségét fokozatosan 40 százalékkal kívánja csökkenteni.

Ugyancsak az iskolaügyi miniszter rendeletei szabják meg a magyar nyelvű középiskolai oktatás szűk kereteit. 1978-ban gimnáziumba 15 százalékkal, szakközépiskolába 39 százalékkal alacsonyabb arányban jártak magyar diákok, mint szlovákok. Ezek az arányok az összes középiskolára vonatkoznak, függetlenül az oktatási nyelvtől. Ahhoz, hogy a magyar középiskolába, illetve a magyar oktatási nyelvű osztályba járó diákok aránya elérje a szlovákokét, vagyis ahhoz, hogy a megfelelő korú magyar fiatalok ugyanakkora hányada folytassa anyanyelvén középiskolai tanulmányait, mint amekkora hányad a szlovák fiatalok közül középiskolába jár, a magyar gimnáziumi osztályok létszámát 29 százalékkal, a szakközépiskolai osztályokét 66 százalékkal kellene emelni. Az iparitanuló intézetekben még rosszabb a helyzet: itt 85-90 százalékkal több férőhelyre lenne szükség a hasonló arány eléréséhez.

S az arányok egyre romlanak. Az 1978-ban jóváhagyott új iskolatörvény végrehajtási rendeletei abból az elvből indulnak ki, hogy a magyarok lakta járásokban csak egyetlen magyar oktatási nyelvű, illetve közös igazgatású ma-

gyar-szlovák gimnázium létezhet, bármennyien kívánnak is ilyen iskolában továbbtanulni; ezt az elvet követve több magyar gimnáziumot fölszámolnak. A vegyes, szlovák-magyar oktatási nyelvű iparitanuló intézetekben fokozatosan megszüntetik az osztályok oktatási nyelv alapján történő elkülönítését, s ennek következtében a magyar nyelv egyre inkább kiszorul az oktatásból. A magyar oktatási nyelv erőszakos visszaszorításának megfelelően 1977-től kezdődően fokozatosan fölszámolják a magyar iskolában tanító pedagógusok főiskolai képzését.

A magyar fiataloknak csupán töredéke részesül felsőfokú — főiskolai vagy egyetemi — képzésben. Pl. 1977-ben a magyar nemzetiségű 19 évesek közül csak 6 százalékot vettek föl felsőoktatási intézményekbe, a szlovák nemzetiségűek azonos korcsoportjából viszont 18-20 százalékot. A magyar nemzetiségű 19-24 évesek 1978-ban az ilyen korú szlovák lakosság 12 százalékát tették ki, ellenben a főiskolások és egyetemisták csoportjának csupán 4 százalékát. A magyar kisebbség egészének csupán 0,8-0,9 százaléka rendelkezik felsőfokú képesítéssel, a szlovák nemzetnél ez az arány eléri a 4 százalékot.

A magyar fiatalokat hátrányos megkülönböztetés sújtja abban az esetben is, ha külföldi felsőoktatási intézményben kívánnak továbbtanulni. A Szlovák Szocialista Köztársaság oktatásügyi minisztere elrendelte, hogy külföldi főiskolákon és egyetemeken csupán azok folytathatják tanulmányaikat, akik a selmecbányai (Bánská Stiavnica) szlovák oktatási nyelvű központi gimnáziumban érettségiznek.

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet *Záróokmánya* « Kulturális együttműködés és csere » című fejezetének utolsó bekezdése megállapítja: « A résztvevő államok, elismerve, hogy a nemzeti kisebbségek vagy a regionális kultúrák hozzájárulhatnak együttműködésükhöz a kultúra különböző területein, kifejezik azt a szándékukat, hogy elősegítsék ezt a hozzájárulást, amennyiben területükön ilyen kisebbségek vagy kultúrák léteznek, figyelembe véve ezek tagjainak jogos érdekeit. » « Az együttműködés és cserék az oktatásügy területén » című

fejezet utolsó bekezdése az oktatásügyre vonatkozóan ismétli meg ugyanezt a megállapítást.

A Csehszlovákiában élő magyar nemzetiségű állampolgárok tömege politikai döntések és területi átcsatolások következtében vált kisebbséggé. A magyar kisebbség továbbra is része az egész magyar nemzetnek, s e kisebbség szellemi termékei az egységes magyar kultúra részét alkotják. Kívánatos lenne tehát lehetővé tenni a Csehszlovákiában élő magyarok számára, hogy minél szélesebb körben tarthassanak kapcsolatot a Magyar Népköztársasággal, ahol a Közép-Európában összefüggő területen lakó magyaroknak megközelítőleg háromnegyed része él.

Sajnos azonban 1970 óta jelentősen csökkentették a magyarországi tanulás lehetőségét Csehszlovákia magyar állampolgárai számára. A hatóságok megtiltották, hogy saját költségükön tanuljanak magyarországi felsőoktatási intézményekben; nem szabad elfogadniuk Magyarországról felajánlott állami vagy magánösztöndíjat sem. Ezek a tilalmak ellentétben állnak a helsinki megállapodásokkal. Miként az a tény is, hogy a könyvbehozatalban évről-évre csökken a Magyarországról behozott művek száma és példányszáma. A csehszlovákiai magyar kisebbség 97 százaléka Szlovákia területén él, s egyben az ország legnagyobb kisebbségét alkotja. Ennek ellenére Szlovákiában még mindig nem nyílt egyetlen konzulátusi jellegű kulturális központ sem, holott bolgár, lengyel, német (NDK) és szovjet kulturális központ már évek óta működik.

A hatóságoknak a magyar nyelv és kultúra visszaszorítására irányuló törekvései kiterjednek a nyelv magánértekezésbeli használatára is. Több iparitanuló intézetben — például Vajában (Vojany) — megtiltották, hogy a diákok egymás között magyarul beszéljenek. Hasonló tilalmat vezettek be üzemekben is: például a Vajáni Hőerőműben, a Vágsellyei (Duslo Salo) Nitrogénművekben; a Vajáni Cipőgyárban pénzbüntetéssel sújtották azokat, akik meg mertek szólalni anyanyelvükön. *A polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmányának* 27. cikke egyértelműen kimondja: « Olyan államokban, ahol nemzeti, vallási vagy nyelvi kisebbségek élnek, az ilyen kisebbségekhez tartozó személyektől nem lehet megtagadni azt a

jogot, hogy csoportjuk más tagjaival együttesen saját kultúrájuk legyen, hogy saját vallásukat vallják és gyakorolják, vagy hogy saját nyelvüket használják. » A fenti esetek durván megsértik az Egyezségokmányban foglalt megállapodást. S ilyen esetekről, a magyar nyelv használata miatt elszenvedett inzultusokról, minden magyar nemzetiségű állampolgár beszámolhat.

A sérelmek e sokaságát áttekintve elmondhatjuk, hogy a Csehszlovák állam nem teljesíti az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet *Záróokmánya* « Az európai biztonsággal összefüggő kérdések » című fejezetének VII. pontjában vállalt kötelezettségét. E pont negyedik bekezdése kimondja: « A résztvevő államok, melyeknek területén nemzeti kisebbségek vannak, tiszteletben tartják az ilyen kisebbséghez tartozó személyek jogát a törvény előtti egyenlőségre, maradéktalanul biztosítják számukra azt a lehetőséget, hogy ténylegesen élhessenek az emberi jogokkal és az alapvető szabadságjogokkal, és ily módon védelmezik a nemzeti kisebbségek törvényes érdekeit ezen a téren. »

A sérelmek orvoslásának egyik eszköze az lehetne, ha a magyar kisebbség érdekeit államilag elismert társadalmi és politikai szervezetek képviselnék és védelmeznék. Ilyen legális szervezetek azonban nem léteznek, s a hatóságok nem engedélyezik ilyenek alapítását. Ez nyilvánvalóan ellentmond *A polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya* 22. cikkének. Az (1) bekezdésben ez áll: « Mindenkinnek joga van a másokkal való szabad társulásra, ideértve azt a jogot, hogy érdekei védelme céljából szakszervezeteket alakítson, illetőleg azokhoz csatlakozzon. »

A magyar kisebbség egyetlen legális szervezete a CSEMADOK (Csehszlovákiai Magyarok Kulturális Szövetsége). Ez tisztán kulturális szervezet, s a Szlovák Szocialista Köztársaság Kulturális Minisztériumának szigorú felügyelete alatt áll. 1972-ben a CSEMADOK-ot kizárták a Nemzeti Frontból, a politikai és társadalmi szervezetek alkotmányosan elismert keret-szervezetéből. Ez büntetés volt azért, mert a CSEMADOK 1968-ban részt vállalt a

nemzetiségek helyzetének államjogi rendezésére irányuló munkából.

A Bizottság tisztában van vele — s a magyar nemzeti kisebbséget ért sérelmeknél nem kisebb mértékben nyugtalanítja —, hogy a cseh és a szlovák többség egészséges nemzeti fejlődését is elnyomás akadályozza. A cseh nemzet szellemi alkotótevékenységének folyamatát 1968 után erőszakosan megszakították, értelmiségét megtizedelték és szétszórták. Eltorzították a társadalom erkölcsi és politikai arculatát. Következésképpen üldözik a nemzetnek azokat a tagjait, akik megpróbálnak szembefordulni ezzel a folyamattal. Hasonlóképpen megakadt a szlovák kultúra előrehaladása is az európai eszmények felé vezető úton, ami mérhetetlenül lassítja a szlovák nemzet egészséges fejlődését.

Világos számunkra, hogy az utolsó évtizedben egyre erősödő kollektív elnyomás, amely a magyar kisebbséget sújtja, összefügg az egész csehszlovák társadalom deformálódásával. Ezért tudatában vagyunk, hogy a csehszlovákiai magyar kisebbség fennmaradásához és kultúrájának kibontakozásához nem elég a sérelmek orvoslása, nem elég a hatékony érdekvédelem, nem elég még a politikai önkormányzat sem, ehhez az egész csehszlovák társadalom demokratikus átalakulása szükséges.

A nemzetiségek helyzetét szabályozó alkotmánytörvényt 1968-ban, az emberi jogok évében hagyták jóvá. Ám a magyar kisebbségnek azokat a képviselőit, akik résztvettek a törvény megalkotásában, az 1969-ben fellépő új politikai irányzat hamarosan félreállította és kizárta a közéletből. Máig sem vált valóra az alkotmánytörvény 5. szakasza, amely előírja az alkotmánytörvényben lefektetett elvek törvényekkel és rendeletekkel való végrehajtását.

A Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottságának 1979. májusában kelt emlékirata¹, melyet elsősorban Csehszlovákia állami és politikai vezetői kaptak kéz-

1. Ennek teljes szövege megjelent a párizsi Irodalmi Újság 1979. szept-okt-i számában. — *A szerk.*

hez, felhívta a figyelmet a nemzetiségi politika terén megnyilvánuló törvényhozási és államigazgatási hiányosságokra. Az emlékirat számos javaslatot terjesztett elő — az emberi jogok és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság alkotmányának alapján — a magyar kisebbséget sújtó hátrányos megkülönböztetés felszámolására. A hatalmi szervek reakciója azonban ismét bebizonyította, hogy tudatosan megszegik *A polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmányában* foglalt elveket. Több mint negyven magyar értelmiségi ellen alkalmaztak megtorló rendszabályokat. A politikai rendőrség több mint száz esetben lépett föl: személyi kihallgatást, házkutatást, telefon- és lakáslehallgatást hajtott végre, megsértette a levéltitkot és különféle fenyegetődzésekhez folyamodott. A Bizottság tevékenységét a Köztársaság fölforgatására irányuló, az állam és a szocialista rendszer érdekeit veszélyeztető s az állam hitelének csorbítására irányuló bűncselekménynek minősítették.

A Bizottság pedig valójában csak a csehszlovák alkotmányban és a Csehszlovákia által is elfogadott nemzetközi megállapodásokban kimondott elvek gyakorlati érvényesítését követeli. S teszi ezt abban a meggyőződésben, hogy ezeknek az elveknek az érvényesítése — mind a két többségi nemzet, mind a kisebbségek életében — csak javára válhat az országnak.

Kelt 1980. februárjában.

*

SZERKESZTŐSÉGI JEGYZET.

Abnormálisnak tartjuk, hogy ilyen dokumentumot egy maroknyi üldözött «ellenzékinek» kell összeállítania és a világba szétküldenie, miközben a hivatalos Magyarország hallgat, a legjobb esetben félrenéz. Miért nem esik szó e tényekről a magyar sajtóban, a magyarországi szakirodalomban, az iskolakönyvekben? Miért magánembereknek kell a Helsink-i Értekezlet magas résztvevőibez fordulniok, a magyar diplomácia mire való?

A helyzet képtelenségére jellemző, hogy Magyarorszá-